

Јован Ђејић

ВРЕДНОСТИ ПОРТРЕТСКЕ КРИТИКЕ

ЧЕДОМИР МИРКОВИЋ: У ЂАВОЛОВОМ ВИДОКРУГУ. ШЕЗДЕСЕТ ШЕСТ САВРЕМЕНИХ СРПСКИХ ПЕСНИКА. ДЕРЕТА, БЕОГРАД, 1996.

По истрајности и доследности у неговању и развијању жанра новинске (јавне, текуће, дневне), књижевне критике нико се од актуелних српских критичара не може упоредити са Чедомиром Мирковићем (1944). По разноврсности, опредмећености и обимности опуса, тешко му се ко од критичара савременика може приближити: осврти и прикази Мирковићеви испунили су досад неких десетак томова.

Литерарни приказ тамо од шездесетих, приказ и књижевни портрет писца - од седамдесетих година, апсолутно су критичарско опредељење Чедомира Мирковића. Области специјализованих дисциплина какве су филологија и копаратистика, историја и теорија књижевности стоје ван интересовања његове аналитичке интелигенције. Не, наравно, доприноси и открића тих дисциплина: присуство и учинак њихови видљиви су како на морфолошком, тако и на методолошком плану Мирковићевих текстова.

Та је употреба, ипак, селективна. Крајње флексибилан, Мирковићев појам књижевног приказа афирмише став по којем су истински критички резултати доступни пре свега оној врсти приступа конкретним литерарним остварењима који се максимално "саобрађавају" формално-садржинској стварности дела. У другом кључу, то значи да основна вредност књижевно-уметничког дела лежи у комплексности и јединствености његових унутрашњих односа. Трагање се, наравно, не може и не сме ту завршити, утолико што књижевност не спада међу неутралне области стварања и знања, то јест што језички дате границе никада не представљају крај њеног говора. Литерарна уметничка дела, напротив, поседују, поред естетских, и читав низ других квалитета, социјалних и моралних пре свега, па би критика која пренебрегава ту чињеницу попримила, напросто, фантомскилик.

На овој свести почива Мирковићева идеја о интегралности књижевно-критичког чина и томе типу критичког аранжмана посвећује он своју немалу радну енергију.

У ово неколико реченица одграо сам природу, назначио смисао и дао оквир делатности у коју, ево више од три деценије, Чедомир Мирковић удаље своје време и свој истрајни критичарски рад. Приближава се крај века, на излазију је други миленијум постхристовске ере, па је прављење макар и привремених биланса обавеза која се сама по себи намеће.

Груписању властитих критичких текстова, с намером да српску књижевну продукцију одређеног временског одсека, односно једног издавача, прегледније и на једном месту представи, Мирковић, додуше, не приступа првом пут. Учинио је то најпре 1981. године, у књизи *Једна деценија*, потом у *Аргументима и оценама* (1984), па у *Суботњем дневнику* (I-III, 1989-1994) и *Змајевом знаку на корицама* (1993).

Подухвати те врсте имају, по правилу, двоструко значење: лично и интелектуално. Ова потреба подразумева, с једне стране, својење рачуна на општем, објективном плану везаном за српску књижевност друге половине двадесетог столећа, а с друге, преиспитивање смисла и вредности сопственог духовног као егзистенцијалног избора.

Чедомир Мирковић није критичар од једне рuke. Његова интересовања обухватају књижевност као један целостан феномен, шири од свих родовских и жанровских подела. Од почетка своје критичарске активности он с једнаком пажњом прати српску романеску, проповедачку, песничку и критичку продукцију. Прошле године штампао је својевrstan критички преглед најзначајнијих српских романа објављених у периоду од шездесетих година до данас (*Под окриљем нечастивог. Шездесет шест савремених српских романсијера* - Ј.П./ намерно сам посегао за истим магијским бројем састављеним од две шестице. Ослонца и разлог за паралелизм ове и претходне књиге, за обухватање шездесет и шест писаца, нашао сам пре свега у уверењу да (и) наша поезија поседује особености које јој обезбеђују право на фигуративно схваћене епитете ђаволског, нечастивог и сатанског. Ако, дакле, и није баш под непосредном надлежношћу нечастивог, поезија му је, ипак, у близини и видокругу.)

Ове године то је поезија. У књигу под насловом *У ђаволовом видокругу* уврстио је Мирковић, на први поглед, 117 текстова о шездесет шест савремених српских песника. На први поглед зато што пространо поље резервисано за фусноте испуњавају цели текстови о делима која, по аутоворој процени, нису заслуживала основно представљање, тако да се може сматрати да садржинску структуру књиге гради, заправо корпус од око 150 самосталних књижевних приказа и скица.

Критички видокруг Мирковићев је широк, обухвата српску поезију све тамо од прекретничких педесетих година, када су пресудне печате стиховноме стваралаштву у нас ударили Васко Попа, Стеван Раичковић и Миодраг Павловић. Наш аутор није био сведок тих догађаја, али кад узме у реч нове збирке поменутих аутора, а то важи и за све друге песнике о чијем се стваралаштву говори у овој књизи (наводим, азбучно, само неке од њих: Р. Андрић, Д. Брајковић, Р. Војводић, Н. Грујићић, Д. Драгојловић, М. Ђурин, С. Зубановић, В. Јагличић, Р. Јовановић, Д. Колунџија, С. Куленовић, М. Магарашевић, Д. Максимовић, М. Максимовић, В. Марковић, Љ. Милетић, С.

Митровић, Д. Новаковић, В.В. Предић, Б. В. Радичевић, С. Ракитић, А. Секулић, С. Симоновић, Д. Смиљанић, М. Тешић, М. Тодоровић, И. Хаџић, П. Цветковић, Б. Чиплић, П. Чудић, Б. Шујица), он конкретни изазов користи као повод за извесно шире, критичко резимирање њиховога укупнога доприноса општем развитку модерног српског песништва. Посебно се то односи на текстове о књигама изабраних песама поједињих аутора. У њима Мирковић грађи синтетичке портрете стваралаца као што су: Иван В. Лалић, Танасије Младеновић, Бранислав Петровић, Божидар Милићевић, Борислав Радовић, Љубомир Симовић, Александар Вукадиновић, Божидар Тимотијевић, Зоран Милић...

Утолико је вредно навести Мирковићеву општу оцену о развоју и вредностима песништва које узима у разматрање. "Лепеза модела (савремене српске поезије) и њен динамичан замах - записује он у предговору - саздани су, у подједнакој мери, на богатој традицији претходног раздобља укључив раскошно усмено народно стваралаштво, и на искуству протеклих деценија (током устоличавања, чак и креативног деструисања модерног песничког духа...), као и на распострањеној потреби најразнолијим видовима експериментисања."

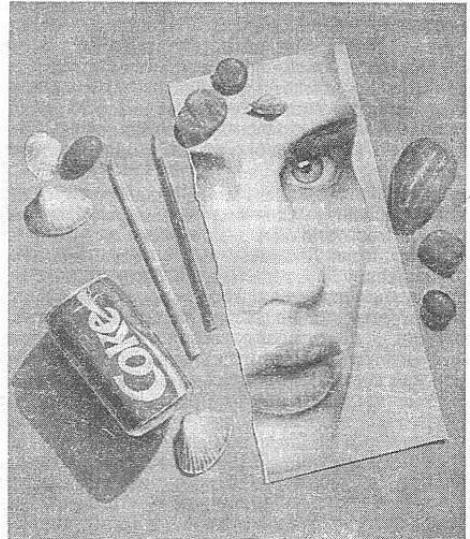
Средиште Мирковићевих приказа књижевних портрета запоседају критички описи оних лирских особина на којима почива уметнички идентитет сваког појединачног песника, што значи да Мирковића привлаче пре свега ствараоци, прво, изграђене ауторске аутомности, јаснога и самосвјетног поетичког профиле, и друго, песници који обновитељске, толико и иновативне енергије. Да би те карактеристике утврдио и аналитички их разјаснио, Мирковић с подједнаким успехом проверава све равни поетскога говора: језичку, садржинску, формално-стилску, композициону, семантичку...

Мирковићева књига нема антологијских, а ни књижевно-историјских претензија. С друге стране, распоред текстова заснован на азбучној хијерархији презимена песника не изгледа ми као најбоље решење. Друкчији поредак, рецимо поредак који би се осласио на хронологију објављивања песничких дела, учинио би књигу компактнијом и у историјском смислу речитијом. Такође, ауторове интервенције на текстовима морале би бити радикалније: пажљиви читалац најћиће на бројна непотребна понављања.

Најзад, признајем да ми је наслов књиге остао нејасан. Мирковић, наравно, има своје објашњење. У уводном слову он је, шта више, изричит: "За ову...књигу (У ђаволовом видокругу), која треба текстовима из часописа и новина објављиваним током протекле три деценије, да покаже мој однос према савременој српској поезији, и да буде искра врста пандана и симетријске допуне претходној књизи /мисли се на књигу *Под окриљем нечастивог. Шездесет шест савремених српских романсијера* - Ј.П./ намерно сам посегао за истим магијским бројем састављеним од две шестице. Ослонца и разлог за паралелизм ове и претходне књиге, за обухватање шездесет и шест писаца, нашао сам пре свега у уверењу да (и) наша поезија поседује особености које јој обезбеђују право на фигуративно схваћене епитете ђаволског, нечастивог и сатанског. Ако, дакле, и није баш под непосредном надлежношћу нечастивог, поезија му је, ипак, у близини и видокругу."

Мирковић је у једноме сасвим у праву: фаустовски елемент, да употребим тај Шпенглеров израз, уистину није стран савременом српском песништву, као што, опет, није ни доминантан.

Невоља се, међутим, крије на другом крају. Број 66, наиме, није број магијски, и није број звери. То је број без икакве симболичке вредности.

Драган Стојков
Плаво око
Уље на платну
1995.